

Meilės prasmės trijuose Jėzaus klausimuose Petrai (Jn 21, 15–17)

Straipsnyje, aptarus meilės, kaip *agapės*, ir meilės, kaip *fileos*, skirtumus, analizuojama meilės kaita trijuose Jėzaus klausimuose Petrai ir Petro atsakymai (Jn 21, 15–17). Atlikus terminologinę bei lingvistinę analizę ir teologinės literatūros analizę bei sintezę atskleidžiama, kad evangelistas Jonas rašydamas graikiškai vartoja skirtingus žodžius (*agapao*, *fileo*) meilei įvardyti. Į lietuvių kalbą šie žodžiai verčiami vienodai, todėl tekste nebeatsispindi meilės prasmės kaita.

Trijuose Jėzaus klausimuose Petrai išryškėja prasminė meilės kaita. Jėzus klausia apie *agapiškąją* meilę, o Petras atsako mylįs tikrai filijoms meile. Petras neišdrįsta įvardyti mylįs *agapiškąją* meile, nes stokoja šios savęs dovanojančios meilės – *agapės*, kuria Jėzus kviečia mylėti kiekvieną žmogų.

After discussing the differences between love as *agape* and love as *fileos*, the article analyses the changes of love in Jesus' three questions to Peter and Peter's responses (John 21:15-17). Terminological and linguistic analysis as well as analysis and synthesis of theological literature reveal that evangelist John uses different words (*agapao*, *fileo*) to refer to love in his Greek writings. In Lithuanian language these two words have only one equivalent and, therefore, the textual reflection of the changes in the meaning of love is lost in translation.

Jesus' three questions to Peter encompass the meaningful change of love. Jesus asks about *agape* love, but Peter responds with *fileos* love. Peter does not dare to admit *agape* love to Jesus because he lacks this self-devoting type of love – *agape* – although Jesus calls upon each person to love all people by this love.

Įvadas

Jėzaus Kristaus asmens priėmimas širdimi ir protu kasdieniame gyvenime lemia žmogaus laikyseną kito žmogaus atžvilgiu. Jėzus kviečia kiekvieną nesavanaudiškai tarnauti Dievui ir žmogui, ragina žmones tapti mylimaisiais jo mokiniiais: „Aš jums duodu naują įsakymą, kad jūs vienas kitą mylėtumėte“ (Jn 13, 34). Vėlesnis klausimas apaštalui Petrai „Ar myli mane?“ (Jn 21, 15) skirtas kiekvienam Jėzaus sekėjui. „Ar myli mane?“, „Myliu tave“ – tai frazės, išreiškiančios ypatingą žmogaus nuostatą artimo atžvilgiu. Tačiau šis Jėzaus klausimas, užduotas apaštalui Petrai, nuskambėjęs Evangelijoje pagal Joną triskart, gali turėti keletą prasmų, kurios lietuviškame vertime nebeatsispindi. Kartais skirtingą reikšmę turintys graikų kalbos žodžiai į lietuvių kalbą gali būti išverčiami tuo pačiu žodžiu, bet taip prarandamos gilesnės žodžių prasmės.

Naujojo Testamento raštai užrašyti graikiškai, t. y. to meto civilizuoto pasaulio kalba. Daroma prielaida, kad Jėzus, būdamas Jeruzalėje, kalbėjo graikiškai, o ne aramėjiškai, kaip kalbėjo Galilėjoje. Evangelijoje pagal Morką (Mk 7, 24–29) perteikta, kaip Jėzus kalbasi su sirofinikiete graikiškai, Jis gali graikų kalba sudėtingai argumentuoti, diskutuoti¹.

Tad evangelistas Jonas, rašydamas graikiškai, išsamiai perteikė Jėzaus Kristaus žodžius, o skirtingi žodžiai evangelijoje – tai ne Jėzaus žodžių graikiška adaptacija, o pastanga kuo tiksliau perteikti Jėzaus Kristaus žodį. Beje, evangelistas Jonas, rašydamas graikiškai, parodo, kad hebrajų kalba nėra vienintelė „dieviška“ kalba, kuria gali būti užrašytas Šventasis Raštas, nes Jėzus, Dievo Sūnus, suteikiantis mums dieviškąjį apreiškimą, kalba graikiškai. Tačiau ir graikų kalba nėra „dieviška“. Dievas ja pasinaudojo, kaip pasinaudojo ir hebrajų kalba². Rašydamas apie meilę evangelistas Jonas vartoja skirtingus veiksmazodžius: *agapao* bei *fileo*, abu jie lietuviškai verčiami *mylėti*. Kyla klausimas, ar abu veiksmazodžiai turi vienodą reikšmę. Šio tyrimo tikslas – atskleisti meilės prasmės Jėzaus klausimuose Petru ir Petro atsakymuose Jėzui.

Tyrimo objektas – meilė Jėzaus klausimuose Petru ir Petro atsakymuose Jėzui (Jn 21, 15–17).

Uždaviniai: 1. Aptarti graikiškų žodžių *agapē* ir *fileo*, kurie į lietuvių kalbą verčiami *meilė*, skirtumus ir prasmę. 2. Nustatyti meilės prasmės kaitą Jėzaus klausimuose Petru ir Petro atsakymuose Jėzui.

Metodai: terminologinė bei lingvistinė analizė, mokslinės teologinės literatūros analizė ir sintezė.

1. Meilės, kaip *agapės*, ir meilės, kaip *fileos*, skirtumai

Naujajame Testamente meilę žymintis žodis yra *agapē*. Dėl plačios reikšmės klasikinėje graikų kalboje šis žodis buvo beveik nevartojamas. Antikinės helenistinės kultūros žmonės mėgo tikslumą, todėl dažniau vartojo konkretesnius žodžius meilei apibrėžti. Tai *eros* – aistringas troškimas; *storgē* – prierašumas, meilumas; *filia* – draugystė. Susidūrę su visiškai nauja Dievo Sūnaus Jėzaus Kristaus ir Jo meilės tikrove, krikščionys ėmė ieškoti naujo žodžio naujai meilei įvardyti. Ši meilė skyrėsi nuo kitų minėtų meilės rūšių. Beveik nevartojamam žodžiui *agapē* krikščionys suteikė naują prasmę. Vietoje neaiškos, nekonkrečios, bendrinės *kazkokios meilės* reikšmės šis žodis ėmė ženklinti naują ir aiškia, Kristaus ir krikščionių išgyvenamą meilę³.

Evangelijos pagal Joną 11 skyriuje pirmą kartą, rašant apie Jėzaus meilę konkrečiam žmogui, pavartojami graikų kalbos žodžiai *agapē* ir *filia*. Jėzus turėjo bičiulį Lozorių, kuriam susirgus jo seserys sakė Jėzui: „Viešpatie! Tas, kurį tu myli, serga!“ (Jn 11, 3). Čia vartojamas žodis *fileis* – myli. Vėliau žmonės, pamatę, kaip Jėzus susijaudino dėl Lozoriaus mirties, sakys: „Štai kaip jis jį mylėjo!“ (Jn 11, 36) – *filei*. „Jėzus mylėjo Mortą, jos seserį ir Lozorių“ (Jn 11, 5). Čia meilė įvardijama žodžiu *agapa*. Evangelijoje pagal Joną *agapē* – nesavanaudiška meilė, teikianti pirmenybę kitam ir siekianti kito gerovės; *filia* išreiškia tokią pat tikrovę, bet taip pat reiškia ir abipusiškumą bei draugystę.

Iš visų meilės rūšių draugystė yra labiausiai instinktyvi, biologiška ir būtina. Iš esmės ji sieja individus: kai tik du asmenys susidraugauja, jie abu tam tikra prasme pasitraukia toliau nuo kitų. Be *eroso* nė vienas iš žmonių nėra pradėtas, o be prisirišimo nė vienas nėra užaugintas, tačiau be draugystės galima ir gyventi, ir daugintis. Biologiniu požiūriu ji rūšiai nebūtina⁴.

Agapė yra unikali meilės forma. Ji nėra *eros* – aistringas troškimas, seksualinis, fizinis ar savanaudiškas troškimas. Akivaizdžiausiai *eros* gali būti nusakomas kaip seksualinis troškimas. Menininko meilė grožiui taip pat yra *eros*. Nors ši meilė nėra fizinis poreikis, toks kaip alkis, bet vis tiek išlieka poreikiu, troškimu. Ją lemia žmogiškasis troškimas. O štai *agapė* yra laisva, tai ne jausmas, o pasirinkimas. Jausmai sukykla ir atslūgsta, o *agapė* priklauso nuo asmens valios. Jausmai yra instinktyvūs, pasyvūs ir priimantys, o *agapė* yra veikli ir kūrybinga, ją pasirenkame patys. Žmogus nėra atsakingas už savo jausmus, nes negali pakeisti to, kaip jaučia, bet atsakingas už meilę – *agapę* ar jos nebuvimą. *Agapė* kyla iš pačių širdies gelių, žmogaus būties centro.

Toliau aiškinantis atsiskleidžia, kad *agapė* skiriasi nuo *storgės* – prieraišumo, meilumo. Meilumas yra spontaniškas švelnumo jausmas asmenims arba daiktams. Ilgainiui *storgė* gali virsti emociniu prisirišimu prie asmenų arba daiktų. Ją gali sukelti sutiktas senas draugas ar branginta atminimo dovana. *Agapė* nėra jausmas ar emocinis prisirišimas, nors jai šie jausmai ir galėtų būti būdingi. *Agapė* skirta artimui, taigi kiekvienam žmogui. *Storgė* – spontaniškas jausmas arba emocinis prisirišimas prie tam tikrų žmonių ar daiktų, o *agapė* veikia ne paviršutiniškas žmogaus emocijas, bet gilesnius jausmus. *Agapė* skirta visiems, kuriems reikia pagalbos. Nepriklausomai nuo to, jaučiame jiems ką nors ar ne. Galiausiai *agapė* skiriasi nuo *filia* – draugystės. Draugystė yra išranki, nes niekam nepavyks būti visų draugu. O *agapė* atsigręžia į kiekvieną, ne bendrai į visus, o atskirai į kiekvieną, į esamą, konkretų mūsų artimą. Tikrai laisvė yra *agapės* ir *philios* bendras bruožas. Skirtingai nuo *eros* ir *storgės*, *agapė* ir *filia* yra ne instinktai ar jausmai, o tik žmogui būdingas laisvas pasirinkimas⁵. Be to, skirtingai nei *filia*, *agapė* nereikalauja atlygio. Jėzus mylėjo savo priešus, netgi meldė Tėvą dovanoti jo kankintojams. Tai meilė, bet ne draugystė, nes „meilė Dievui įdiegia mums norą bendradarbiauti su Dievu darant tai, ko pareikalauja Dievas“⁶.

Aptariant meilės Dievui formas, taip pat iškeliamos trys meilės formos: *agapė*, *eros*, *filia*. Agapiškąją meilę Dievas mylimas dėl Jo paties, Dievui pasišvenčiama dėl Dievo. Nors erotinė meilė ką nors mylime dėl savęs, čia mylimas Dievas dėl gero, kurį gauname būdami arti Dievo. Pagaliau filioje – broliškoje meilėje dalijamasi draugyste su Dievu. Kaip senieji hebrajai buvo sudarę sandorą su Dievu, taip per krikštą krikščionys sudaro sandorą su tuo pačiu Dievu, taip mes tampame Dievo liaudimi, Dievo tauta, o Dievas – „mūsų Dievas“ (Įst 4, 7). Meilė Dievui neišstumia iš žmogaus akiračio nei meilės artimui, nei meilės sau. Anaipol, meilė Dievui skatina žmogų prisidėti prie Dievo meilės pasauliui, juk giliausia religine prasme geriausias būdas, kuriuo Dievas gali mylėti kūrinius, yra per žmonių meilę jiems – kūriniams (Mt 25, 31–45)⁷.

Tai, kad *agapė* kaip nauja meilė buvo tikra ir nebuvo meilė apskritai, ar viena iš senųjų meilės formų, parašyta Evangelijoje pagal Joną, kur perteikti Jėzaus žodžiai: „Iš to visi pažins, kad esate mano mokiniai, jei mylėsite (*agapėn*) vieni kitus“ (Jn 13, 35). Ši nauja meilė tiek skirsis nuo jau esančiųjų, kad bus akivaizdi net netikintiesiems, iš žmonių meilės visi pažins, kad jie krikščionys. Esminis krikščionio atpažinimo kriterijus yra ne tik teisinga doktrina, bet ir meilė – *agapė*. *Agapė* nesavanaudiška. Jos kairė nežino, ką daro dešinė (Mt 6, 3). Tai dovanojanti meilė, bet meilės gavėją ji ne

pavergia, o išlaisvina. *Agapė* yra laisvas savęs davimas⁸. Taigi „*agapė* nuo kitų meilių skiriasi ne tik kilme, bet ir tikslu. Kylanti iš Dievo ir valios, ji siekia ne subjektyvios laimės, o objektyvaus gėrio“⁹.

Agapėje „mylimas kitas asmuo, nes žinoma, kad už jį Kristus mirė, kad tas kitas taip pat yra Dievo vaikas ir kartu jo brolis ar sesuo“¹⁰. *Agapė*, kuri yra gailestinga meilė, kviečia kiekvieną darbuotis kaip Viešpaties kūrinius, kurie žino esantys trapūs, klystantys, nusidedantys. Kaip tik Bažnyčios vado tarnystę apaštalas Petras gauna dėl to, kad visas drebėdamas, bet sykiu pasitikėdamas išpažįsta savo meilę, nors žino, kokia ji trapi. Tik vado-vaudamasis Sekminių ugnies sustiprinta meile, jis galės įvykdyti šią tarnystę¹¹. Tarnystės gavimo kontekstas evangelisto Jono aprašomas taip:

Rytui auštant, ant kranto pasirodė bestovįs Jėzus. Mokiniai nepažino, kad ten Jėzaus esama. O Jėzus jiems tarė: „Vaikeliai, ar neturite ko valgyti?“ Tie atsakė: „Ne“. Tuomet jis pasakė: „Užmeskite tinklą į dešinę nuo valties, ir pagausite“. Taigi jie užmetė ir jau nebeįstengė jo patraukti dėl žuvų gausybės. Tuomet tasai mokinys, kurį Jėzus mylėjo, sako Petrai: „Juk tai Viešpats!“ Išgirdęs, jog tai esąs Viešpats, Simonas Petras persijuosė palaidinę, – mat buvo neapsirengęs, – ir šoko į ežerą. Kiti mokiniai atsiyrė valtimi, nes buvo netoli nuo kranto – maždaug už dviejų šimtų mastų – ir atitempė tinklą su žuvimis. Išlipę į krantą, jie pamatė žėrinčias žarijas, ant jų padėtą žuvį, ir duonos. Jėzus tarė: „Atneškite ką tik pagautų žuvų“. Petras įlipo į valtį ir išvilko į krantą tinklą, pilną didelių žuvų, iš viso šimtą penkiasdešimt tris. Nors jų buvo tokia gausybė, tačiau tinklas nesuplyšo. Jėzus jiems tarė: „Eikite šen pusryčių!“ Ir nė vienas iš mokinių neišdrįso paklausti: „Kas tu esi?“, nes jie aiškiai matė, jog tai Viešpats. Taigi Jėzus priėjo, paėmė duonos ir padalijo jiems, taip pat ir žuvies.

(Jn 21, 4–13)

Tokioje aplinkoje Jėzus užduoda klausimus Petrui. Jėzus ruošia nusiminusiems apaštalams pusryčius. Brėkštantis rytas, žarijų šiluma – tai turėtų Petrui priminti kaip jis išsiginą Jėzaus (Jn 18, 17–18). Bet Jėzus Petrui nieko neprikiša, net neužsimena apie išdavystę. Jis užduoda vienintelį klausimą: ar vis dar mane myli? ar myli mane užvis labiau? Petras atsako mylįs. Tačiau ši jo meilė ne tokia, kokios prašo Jėzus¹². Jėzaus ir Petro dialoge (Jn 21, 15–17) kalbama apie meilę, tačiau skirtingomis sąvokomis, kurios turi skirtingas prasmes. Toliau straipsnyje svarstoma meilės prasmė kaita, nuodugniai neanaliuojant Petro primato klausimo.

2. Meilės prasmės kaita Jėzaus klausimuose ir Petro atsakymuose

Evangelijos pagal Joną 21, 15–17 eil. perteikiama, kaip Jėzus, tris kartus užduodamas klausimą „Ar myli mane?“ ir sulaukdamas iš Petro atsakymo „Myliu“, paveda jam rūpintis žmonėmis. Tikrąją žodžių ir teksto prasmę leidžia atskleisti Naujasis Testamentas originalo kalba. Graikų kalba (The New Testament. The Greek Text. 2000) rašoma:

¹⁵ Οτε οὖν ἡρίστησαν λέγει τῷ Σίμνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, Σίμων Ἰωάννου, ἀγαπᾷς με πλέον τούτων; λέγει αὐτῷ, Ναί, κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, Βόσκει τὰ

ἀρνία μου. ¹⁶ λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, Σίμων Ἰωάννου, **ἀγαπᾶς με**; λέγει αὐτῷ, Ναί, κύριε, σὺ οἶδας ὅτι **φιλῶ σε**. λέγει αὐτῷ, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. ¹⁷ λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, Σίμων Ἰωάννου, **φιλεῖς με**; ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, **Φιλεῖς με**; καὶ λέγει αὐτῷ, Κύριε, πάντα σὺ οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι **φιλῶ σε**. λέγει αὐτῷ [ὁ Ἰησοῦς], Βόσκει τὰ πρόβατά μου [paryškinta straipsnio autoriaus].

Naujojo Testamento lietuviškame kun. Česlovo Kavaliausko vertime (Naujasis Testamentas, 2006) pateikta:

¹⁵ Papusryčiauvus Jėzus paklausė Simoną Petrą: „Simonai, Jono sūnau, ar **myli mane** labiau negu šitie?“ Tas atsakė: „Taip, Viešpatie. Tu žinai, kad **tave myliu**“. Jėzus jam tarė: „Ganyk mano avinėlius“. ¹⁶ Ir antrą kartą Jėzus paklausė: „Simonai, Jono sūnau, ar **myli mane**?“ Tas atsiliepė: „Taip, Viešpatie. Tu žinai, kad **tave myliu**“. Jėzus jam pasakė: „Ganyk mano aveles“. ¹⁷ Jėzus paklausė dar ir trečią kartą: „Simonai, Jono sūnau, ar **myli mane**?“ Petras nuliūdo, kad Jėzus trečią kartą klausia: „Ar **myli mane**?“ ir atsakė: „Viešpatie, tu viską žinai. Tu žinai, kad **tave myliu**“. Jėzus jam tarė: „Ganyk mano avis.“ [paryškinta straipsnio autoriaus].

Šioje Evangelijos pagal Joną pastraipoje gausu sinonimų. Graikų kalbos veiksmažodžiai *fileo* ir *agapao* į lietuvių kalbą verčiami *mylėti*. Daiktavardžiai *arnia* ir *probatā* įvardyti *avims*. Veiksmažodžiai *oidos* ir *gignosko* reiškia *žinoti*. Nurodytose evangelijos eilutėse perteikiama, kaip Jėzus ir Petras veikia jiems gerai žinomoje aplinkoje. Evangelistas perteikia pokalbį, kurio metu įtampa didinama, po to mažinama ir galiausiai siūlomas apvalantis sprendimas. Jėzus kreipiasi į Petrą jo žydišku gimimo vardu – „Simonai, Jono sūnau“ (Jn 21, 15). Dabar ir Petrui aišku, kad mintyje turima nauja pradžia. Po to Jėzus klausia: „Ar myli mane labiau negu šitie?“ (Jn 21, 15). Kaip Petras turi jį suprasti? Kas tai: suktas klausimas ar intelekto testas? Jei Petras pasakytų „taip“, reikštų, kad yra išpuikęs. Atsakymas „ne“ nuskambėtų kaip atmetimas. Petras išlaiko išmėginimą: „Taip, Viešpatie. Tu juk žinai, kad tave myliu“ (Jn 21, 15). Šitaip atsakęs Petras įrodo, jog praėjusių dienų išbandymai jį subrandino. Jis gauna užduotį, patvirtinančią, kad jam mokinių ir ankstyvosios Bažnyčios atžvilgiu tenka vadovavimo atsakomybė¹³: „Ganyk mano avinėlius“ (Jn 21, 15). Jėzus klausė: „Ar myli mane (*agapas me*)?“ (Jn 21, 15). „Petras atsakė: „Taip, Viešpatie. Tu žinai, kad tave myliu (*filo se*)“. Jėzus klausė apie agapiškąją meilę, o Petras atsako mylis draugiška meile, esąs prisirišęs prie Jėzaus. Taigi Petras neištaria žodžio *myliu* – *agapo*, jis nedrįsta ištarti mylis agapiškąją meile¹⁴.

Jėzus darsyk klausia: „Ar myli mane (*agapas me*)?“ (Jn 21, 16). Petras antrą kartą atsako: „Taip, Viešpatie. Tu žinai, kad tave myliu (*filo se*)“ (Jn 21, 16). Vėl klausama apie meilę, tačiau klausimas formuluojamas kitaip. Kalbama nebe apie „labiau“, bet apie pamatinės meilės Viešpačiui patvirtinimą. Petras vėl atsako mylis (*filo se*).

Tada klausama trečią kartą: „Ar myli mane (*fileis me*)?“ Šį kartą Jėzaus klausimo esmė būtų tokia: ar esi prisirišęs prie manęs? Jėzui trečią kartą paklausus, Petras nuliūdo. Kodėl? Ar dėl to, kad Jėzus paklausė trečią kartą, ar kad klausdamas trečią kartą jau klausė *fileis me*, o nebe *agapas me*? Petras ištaria: „Viešpatie, tu viską žinai. Tu žinai, kad tave myliu“ (Jn 21, 17). Jėzus atleidžia jam ir patiki savąsias aveles: „Ganyk mano avis.“ Trečią

kartą apie meilę Viešpačiui paklausto Petro liūdesį galima interpretuoti ne kaip nenuovokumo ženklą, bet kaip supratimo momentą. Tai pabrėžiama ir jo atsakymu: „Viešpatie, tu viską žinai. Tu žinai, kad tave myliu“ (Jn 21, 17). Petras nėra susierzinęs ir neklausia: „Kodėl tu manęs apskritai klausinėji, kai tu, Dievo Sūnus, ir taip viską žinai?“ Tai veikia Petro įgytojo supratimo patvirtinimas: Tu žinai viską, tu mums tai išpranašavai, tai įvyko, ir aš, Petras, galiu tik trečią kartą patvirtinti savo didelę meilę. Jėzus žino, jog jis sako tiesą ir daugiau niekada nepasiduos pagundai pasitraukti¹⁵. Todėl trečią kartą pakartojama užduotis: „Ganyk mano avis!“ (Jn 21, 17). Jėzus atkakliai klausia, nes „meilė – tai ne tik minkšta širdis, nuolankumas, bet ir reikalavimas“¹⁶.

Klausimų ir atsakymų variantai schematiškai pavaizduoti 1 lentelėje:

1 lentelė. Jėzaus klausimų ir Petro atsakymų variantai

Klausimo nr.	Jėzaus klausimas	Petro atsakymas
1.	<i>agapas me – ar myli mane</i>	<i>filo se – tave myliu</i>
2.	<i>agapas me – ar myli mane</i>	<i>filo se – tave myliu</i>
3.	<i>fileis me – ar myli mane</i>	<i>filo se – tave myliu</i>

Matyti, kad lietuviškame vertime tiek Jėzaus klausimams, tiek Petro atsakymams vartojamas tas pats veiksmazodis *mylėti*. Graikiškame tekste šiai trigubai klausimų ir atsakymų serijai vartojami du skirtingi veiksmazodžiai: *agapao* ir *fileo*. Tačiau originale yra dar vienas – esminis – tekstui suprasti būtinas skirtumas. Trečiajame klausime vietoj pirmesnio *agapas me* Jėzus klausia *fileis me*. Lietuviškas vertimas nebeatskleidžia žodžių kaitos prasmės. Šie žodžiai išreiškia meilės idėją, bet iš esmės skiriasi meilės tipais. *Agapao* reiškia dieviškąją, dvasinę meilę, o *fileo* – žmogiškąją, jausminę meilę. Pokalbio parafrazė, kurią pateikia biblistas kun. Danielius Dikevičius, būtų tokia:

Jėzus: *Petrui, ar myli mane dieviška meile?*

Petras: *Tu žinai, Viešpatie, kad mano meilė nėra tobula.*

Jėzus: *Petrui, ar tavo meilė man yra tikra?*

Petras: *Tu gi žinai, kad mano meilė tau yra grynai žmogiškas prisirišimas.*

Jėzus: *Na, gerai, ar myli mane bent tokia netobula meile?*

Petras: *Taip, aš tau kažką jaučiu.*¹⁷

Klasikinis šitos ištraukos komentaras būtų toks: Jėzus Kristus, vykdydamas ankstesnį pažadą (Mt 16, 17–19), paveda Petrui aukščiausiąjį vadovavimą Bažnyčioje ir kartu duoda jam progą trigubu meilės išpažinimu atitaisyti trigubą išsigynimą (Jn 18, 17.25–27)¹⁸. Egzegetai tikrai neklęsta šiuos tris klausimus, ar Petras myli, gretindami su trimis Petro išsigynimais vyriausiojo kunigo kieme. Tačiau reikia atsižvelgti į tai, jog prisikėlęs Jėzus neklausia to paties tris kartus. Kai kurių biblistų nuomone, šie žodžiai gali būti sinonimai, nors ir turi skirtingas reikšmes. Tokios nuomonės besilaikantys teologai (pvz., Gail R. O'Day, Raymondas E. Brownas, Brianas P. Stoffregenas) teigia, esą šie žodžiai Evangelijoje pagal Joną neturi skirtingų prasmų¹⁹. Vis dėlto dauguma teologų (pvz., Paulette Boudet, Carstenas Peteris Thiede, Marie-Dominique Philippe'as, Danielius Dikevičius, Clive'as Staplesas Lewisas ir kt.) laikosi nuomonės, kad šioje klausimų ir atsakymų serijoje vyksta

prasminė kaita. Trys klausimai apie meilę ir trys atsakymai, bet meilės turinys skirtingas. Trečiajame klausime meilei nusakyti Jėzaus vartojamas naujas žodis. Pirmuose dviejuose minimas *agapas*, trečiajame – *fileis*. Petras šį žodį vartojo atsakydamas į pirmuosius du klausimus. Dabar jį perima Jėzus, t. y. perima Petro kalbėseną, kad dar kartą jį išbandytų jo paties pasirinktais žodžiais. Tiktai išgirdęs klausimą trečią kartą ir dar suformuluotą jo paties stiliumi, Petras nuliūsta²⁰.

Jėzus nori būti mylimas išskirtine ir dieviška meile, o Petras tokios meilės neturi. Jėzus pasitenkina tuo, ką Petras jam čia ir dabar jaučia, ir kviečia Petrą, sakydamas jam „Sek paskui mane“ (Jn 21, 19)²¹. Jėzus prašo mylėti, nes „Dievas mus myli ir nori, kad įaugtume į tiesą, todėl turi iš mūsų reikalauti ir mus taisyti“²². Petras tris kartus išsigynė Jėzaus. Kai Jėzus tris sykius klausė Petro, ar jis jį mylįs, darydamas užuominą į jo trigubą išsigynimą, tai nereiškia, kad Jėzus nebuvo jam atleidęs. Petrui jau buvo visiškai atleista Viešpaties Jėzaus mirtimi ir prisikėlimu, be to, jis Jėzaus kvėpimu buvo gavęs Šventąją Dvasią (Jn 20, 19–23). Petras drauge su kitais mokiniais jau yra įėjęs į naują pasaulį, todėl ir dabar Jėzus nereabilituoja Petro, nes Jėzus niekuomet nebuvo atšaukęs Petro pareigų Viešpačiui²³. Klausimu „Petrai, ar myli mane?“ Jėzus primena skaudžią Petro praeitį tik todėl, kad leistų jam viešai pareikšti savo meilę Jam. Išsakydamas kažkam, suprantančiam mus iš esmės, išlaisvina ir sustiprina mūsų širdį. Petras, išpažindamas savo meilę, pagaliau gali sekti savo Mokytoją be pernelyg impulsyvaus, užvaldančio prisirišimo. Jėzus klausia Petro siekdamas jam suteikti sekimo džiaugsmą, Jis Petrą padaro visų ganytoju: „Ganyk mano avis“ (Jn 21, 17). Dabar Petras gali pasirengti visiškam savęs dovanojimui, įgyvendinti savo pareigą žmonėms dovanodamas meilę. Jėzus tai paskelbė nurodydamas, jog Petras guldys gyvybę už Jį. Petro mirtis turės vertę, kurios jis negalėjo įsivaizduoti prieš išsigindamas Jėzaus. Tad Jėzus užbaigia: „Sek paskui mane“, ir Petras seka Jėzumi iki pat mirties, tapdamas bekraštės meilės apaštalu.

Trigubas Petro išpažinimas paneigia jo trigubą išsigynimą (Jn 17, 17.25.27). Vatikano I Susirinkimas citavo šiuos Jėzaus žodžius aptardamas, kad po prisikėlimo Jėzus padarė apaštalą Petrą vyriausiuoju visos Bendruomenės ganytoju ir galva²⁴. Paprastai aiškinama, esą Jėzus tris kartus klausė Petro „ar myli?“ dėl to, kad apaštalas tris kartus Jo išsigynė. Čia svarbu ir tai, kad Jėzus tris kartus pakartojo užduotį, skirtą Petrui: *ganyk mano avinėlius*, *ganyk mano aveles*, *ganyk mano avis*. Tuos pačius žodžius kartoti tris kartus buvo senas Rytų paprotys. Buvo priimta, kad tam tikrą teisę suteikianti formulė, ištarta liudininkams girdint tris kartus, įgaudavo absoliučią teisinę galią. Vadinas, Petrui aukščiausia iškilių forma perduoti absoliutūs teisiniai įgaliojimai. Po pusryčių Jėzus paskelbė pasaulinės reikšmės nutarimą. Jėzus įvykdė pažadą, kurį buvo davęs tą dieną, kai Simoną pavadino Petru. Tačiau teisiniai įgaliojimai vadovauti Bendruomenei yra glaudžiai susiję su meile, kuri atves apaštalą iki mirties. Todėl nuoseklu, kad Jėzus iškart po trečiojo klausimo bei atsakymo išpranašauja mirtį, kuria mirs Petras: „O pasenęs tu ištiesi rankas, – kitas tave perjuos ir ves, kur nenori.“ Jis tai pasakė, nurodydamas, kokia mirtimi Petras pašlovinsias Dievą“ (Jn 21, 18–19).

Dievo žmogui suteikta nauja meilė – *agapė* leidžia naujai mylėti savo artimą, o per jį ir Dievą. Žmogus gali mylėti laisvai, pamiršęs nerimą ir nesirūpindamas rezultatais, gali

mylėti ne dėl sėkmės, atpildo, laimės ar pasitenkinimo, o iš Dievo meilės, mylėti kitus ne iš reikmės, o iš gryniausio dosnumo – taip, kaip yra mylimas. „*Agapė* – tai meilė, kurios siekimas tiesiogiai susijęs su dvasiniu tobulėjimu, o jos praktikavimas – su atsidavimu kitiems žmonėms.“²⁵ Meilės žmonėms pagrindas yra Dievo meilė.

Dievo meilė yra realiai viską keičianti tikrovė. „Meilė šioje žemėje yra visiškas dalyvavimas Danguaus gyvenime, tikėjimas ir viltis patarnauja meilei, kuri vienintelė yra galutinė.“²⁶ Šioje meilės atmainoje klausti: „Ar tu mane myli?“ iš tiesų reiškia klausti: „Ar tu matai tą pačią tiesą?“, „Ar tau rūpi ta pati tiesa?“. Dievas pirmas mus kviečia draugystei, meilei. Tačiau Dievas žmogų myli ne dėl gėrio, kurio siekia, ne dėl meilės, kurią jam rodo, bet absoliučiai besąlygiškai dėl savęs paties, savo gailestingumo ir begalinio malonin-gumo, dėl savo vienatinės tėvystės žmogui.

Išvados

Evangelijoje pagal Joną meilei įvardyti vartojami skirtingi žodžiai: *agapė*, *filia*. *Agapė* – nesavanaudiška, veikli ir kūrybinga meilė, teikianti pirmenybę kitam ir siekianti kito gerovės. Agapišką meile Dievas mylimas dėl paties Dievo buvimo, Dievui pasišvenčiamam dėl Dievo, kaip ir Dievas laisvai save dovanoja žmogui. O *filia* išreiškia tikrovę, kur prisideda abipusiškumo ir draugystės aspektai, nes *filia* – draugiška, žmogiškoji, jausminė meilė.

Jn 21, 15–17 Jėzaus klausimuose vartojami žodžiai *agapas me* ir *fileis me* – „ar myli mane?“ atskleidžia prasminę kaitą, meilės lygių kaitą. Tačiau ši kaita nebeišreiškiama lietuviškame vertime. Trijuose Jėzaus klausimuose Petrui vyksta prasminė meilės kaita, kai Jėzus klausia apie agapišką meilę, o Petras atsako mylįs tikrai filijos meile, tada ir Jėzus klausia *fileis me*? Petras neišdrįsta įvardyti mylįs agapišką meile. Graikų kalba dvejopas meilės įvardijimas Jėzaus klausimuose atskleidžia, kad Petras stokojo laisvai save dovanojančios meilės – *agapės*, kuria Jėzus kviečia mylėti kiekvieną žmogų.

NUORODOS

- ¹ Thiede C. P. Jėzus. Tikėjimas, faktai. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2006. P. 49.
- ² Cramer R. N. Commentary on John 21, 15-17 // <http://www.bibletexts.com/versecom/joh21v15.htm>. Žiūrėta 2010-12-01; Philippe M. D. Sekti paskui Avinėlį. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1999. P. 132–133.
- ³ Templeton J. Agape love: A Tradition Found in Eight World Religions. Radnor: Templeton Foundation Press. 1999. P. 3–4; 25; Kreeft P. Tave mylintis Dievas. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2006. P. 39.
- ⁴ Lewis C. S. Keturios meilės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2006. P. 77–78.
- ⁵ Kreeft. Ten pat. P. 40–41.
- ⁶ Paškus A. Kunigo meilė. Vilnius: UAB „Valstiečių laikraštis“. 1996. P. 226.
- ⁷ Templeton. Ten pat. P. 27; Paškus. Ten pat. P. 227.
- ⁸ Cramer. Ten pat; Kreeft. Ten pat. P. 39–40; 46.
- ⁹ Kreeft. Ten pat. P. 54.
- ¹⁰ Paškus. Ten pat. P. 151.
- ¹¹ Jonas Paulius II. Popiežiaus Jono Pauliaus II laiškas kunigams 2001 metų Didžiojo ketvirtadienio proga // Bažnyčios žinios. 2001. Nr. 7. Nr. 8.

- ¹² *Bennema C.* Encountering Jesus. Character Studies in the Gospel of John. Colorado Springs: Paternoster. 2009. P. 177; *Vanier J.* Į Jėzaus slėpinį – skaitant Evangeliją pagal Joną. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2007. P. 280–281; *Boudet P.* Atleidimas – gyvenimo kelias. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2010. P. 74.
- ¹³ *Thiede C. P.* Petras. Bažnyčios Uola naujoje šviesoje. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2008. P. 81.
- ¹⁴ *Talbert C. H.* Reading John: A Literary and Theological Commentary on the Fourth Gospel and the Johannine Epistles. Macon: Smyth & Helwys Publishing. 2005. P. 272; *Boudet.* Ten pat. P. 75.
- ¹⁵ *Metzger P. L.* The Gospel of John: When Love Comes to Town. Downers Grove: Inter Varsity Press. 2010. P. 261; *Deffinbaugh B.* From Fish to Sheep, From Catching to Caring For // http://www.bible.org/series.asp?series_id=19. Žiūrėta 2010-12-02; *Thiede. Petras.* Bažnyčios Uola naujoje šviesoje. Ten pat. P. 82.
- ¹⁶ *Ratzinger J.* Dievas ir pasaulis. Krikščionių tikėjimo paslaptys. Pokalbis su Peteriu Seewaldu. Vilnius: Alma littera. 2010. P. 172.
- ¹⁷ *Dikevičius D.* „Kaip galiu suprasti, jei man niekas nepaaiškina?!“ (Apd 8, 31). Tobulos biblinės hermeneutikos beiškant // Bibliotheca Sancti Josephi. 2008. Nr. 1. Žmogus gyvas ne vien duona. Vilnius: Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija. P. 23.
- ¹⁸ *Dikevičius.* Ten pat. P. 22.
- ¹⁹ *Stoffregen B. P.* Exegetical Notes at John 21:1–19 // <http://www.crossmarks.com/brian/john21x1.htm>. Žiūrėta 2010-12-02.
- ²⁰ *Thiede. Petras.* Bažnyčios Uola naujoje šviesoje. Ten pat. P. 82; *Metzger.* Ten pat. P. 261.
- ²¹ *Dikevičius.* Ten pat. P. 24.
- ²² *Ratzinger.* Ten pat. P. 160.
- ²³ *Talbert.* Ten pat. P. 273; *Brown R.* John's Gospel Commentary. John 21:15-25 Peter Restored // www.brow.on.ca/Books/John/John21b.htm. Žiūrėta 2010-12-01.
- ²⁴ *Rubšys A.* Komentarai // Naujasis Testamentas. Komentarai – prel. Antano Rubšio. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2006. P. 432.
- ²⁵ *Budriūnaitė A.* Agapė ir karuna: kai kurie visa apimančios meilės sampratos krikščionybėje ir budizme aspektai // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2003. Nr. 11 (39). P. 122.
- ²⁶ *Philippe J.* Vidinė laisvė. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005. P. 106.

LITERATŪRA

1. *Bennema C.* Encountering Jesus. Character Studies in the Gospel of John. Colorado Springs: Paternoster. 2009.
2. *Boudet P.* Atleidimas – gyvenimo kelias. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2010.
3. *Brown R.* John's Gospel Commentary. John 21:15-25 Peter Restored // www.brow.on.ca/Books/John/John21b.htm. Žiūrėta 2010-12-01.
4. *Budriūnaitė A.* Agapė ir karuna: kai kurie visa apimančios meilės sampratos krikščionybėje ir budizme aspektai // SOTER. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2003. Nr. 11 (39).
5. *Cramer R. N.* Commentary on John 21, 15-17 // <http://www.bibletexts.com/versecom/joh21v15.htm>. Žiūrėta 2010-12-01.
6. *Deffinbaugh B.* From Fish to Sheep, From Catching to Caring For // http://www.bible.org/series.asp?series_id=19. Žiūrėta 2010-12-02.
7. *Dikevičius D.* „Kaip galiu suprasti, jei man niekas nepaaiškina?!“ (Apd 8, 31). Tobulos biblinės hermeneutikos beiškant // Bibliotheca Sancti Josephi. 2008. Nr. 1. Žmogus gyvas ne vien duona. Vilnius: Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija.
8. *Jonas Paulius II.* Popiežiaus Jono Pauliaus II laiškas kunigams 2001 metų Didžiojo ketvirtadienio proga // Bažnyčios žinios. 2001. Nr. 7.
9. *Kreeft P.* Tave mylintis Dievas. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2006.

10. Lewis C. S. Keturios meilės. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2006.
11. Metzger P. L. The Gospel of John: When Love Comes to Town. Downers Grove: Inter Varsity Press. 2010.
12. Naujasis Testamentas. Komentarai – prel. Antano Rubšio. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2006.
13. Paškus A. Kunigo meilė. Vilnius: UAB „Valstiečių laikraštis“. 1996.
14. Philippe J. Vidinė laisvė. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2005.
15. Philippe M. D. Sekti paskui Avinėlių. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1999.
16. Ratzinger J. Dievas ir pasaulis. Krikščionių tikėjimo paslaptys. Pokalbis su Peteriu Seewaldu. Vilnius: Alma littera. 2010.
17. Stoffregen B. P. Exegetical Notes at John 21:1-19 // <http://www.crossmarks.com/brian/john21x1.htm>. Žiūrėta 2010-12-02.
18. Šventasis Raštas. Vilnius: Katalikų pasaulis. 1998.
19. Talbert C. H. Reading John: A Literary and Theological Commentary on the Fourth Gospel and the Johannine Epistles. Macon: Smyth & Helwys Publishing. 2005.
20. Templeton J. Agape love: A Tradition Found in Eight World Religions. Radnor: Templeton Foundation Press. 1999.
21. The New Testament. The Greek Text. London: The Trinitarian Bible Society. 2000.
22. Thiede C. P. Jėzus. Tikėjimas, faktai. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2006.
23. Thiede C. P. Petras. Bažnyčios Uola naujoje šviesoje. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba. 2008.
24. Vanier J. Į Jėzaus slėpinį – skaitant Evangeliją pagal Joną. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai. 2007.

Gauta: 2012 04 04

Parengta spaudai: 2012 05 31

Remigijus OŽELIS

MEANINGS OF LOVE IN JESUS' THREE QUESTIONS TO PETER (JOHN 21:15-17)

S u m m a r y

Jesus invited everybody to serve God and people and encourages them to become beloved disciples. The question “Do you love me?” (John 21:15) is addressed to every follower of Christ. “Do you love me?”, “I love you” are phrases expressing person’s deepest attitude towards his neighbour. However, this question that Jesus asked Peter in John’s Gospel three times may have several meanings which are not reflected in the Lithuanian translation because sometimes Greek words that have different meanings may be translated as the same Lithuanian word and, therefore, the deeper meaning of Greek words is lost. When writing about love evangelist John writes in Greek and uses different verbs: *agapao* and *fileo*, which are translated into Lithuanian as *mylėti* (to love). Therefore, the aim of the research of this article is to reveal the meanings of love in Jesus’ questions to Peter and Peter’s responses to Jesus. In order to achieve this goal, differences and meaning of Greek words *agape* and *fileo*, which are translated into Lithuanian as *meilė* (love), are discussed and changes in the meaning of love in Jesus’ questions to Peter and Peter’s responses to Jesus are established. Terminological and linguistic analysis as well as analysis and synthesis of the theological literature are employed for this purpose.

John’s Gospel uses different words – *agape* and *filia* – to refer to love. *Agape* is unselfish, active and creative love, which is oriented towards each person. *Agape* love is oriented towards God as such, one dedicates himself to God because of God. *Filia* is friendly, human, sensual love.

Agapas me and *fileis me* – “do you love me?” – used in Jesus’ questions in John 21:15–17 reveal the meaningful change, the change in the levels of love. Meaningful change of love is present in Jesus’ three questions to Peter. Jesus asks about *agape* love and when Peter answers about *filia* love Jesus asks *fileis me*? Peter does not dare to admit *agape* love. Twofold naming of love in Jesus’ questions reveals that Peter lacked self-devoting type of love – *agape* – although Jesus calls upon each person to love all people by this love.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: meilė, agapė, draugystė, Jėzus, Petras.

KEY WORDS: love, agape, friendship, Jesus, Peter.

Remigijus OŽELIS – Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Katechetikos katedros docentas. Tikybos mokytojas ekspertas. Lietuvių katalikų mokslo akademijos narys. Mokslinių interesų kryptys: religinis ugdymas, Šventojo Rašto teologija, religinė simbolika, bioetika. Adresas (darbo): S. Nėries g. 5, 92227 Klaipėda. El. paštas remigijuso@gmail.com.

Remigijus OŽELIS – assoc. prof. at the department of Catechetics at the Pedagogical faculty of Klaipėda University, religion teacher – expert, a member of Lithuanian Catholic Academy of Science. Fields of interest: religious education, theology of the Holy Scripture, religious symbolism, bioethics. Address (office): S. Nėries g. 5, 92227 Klaipėda. E-mail: remigijuso@gmail.com.